

SLOVENIJA.

List 82.

V petek 12. Kozoperska

1849.

Slovenija izhaja vsaki teden dvakrat, in sicer vsaki torek in petek. Predplačuje se za celo leto v zabožnici v Ljubljani 7 gold., za polleta 3 gold. in $\frac{1}{2}$, za ene kvatre 1 gold. in 45 kr. Za celoletno pošiljanje na dom v Ljubljani se odrahače še $\frac{1}{2}$ gold. Za po pošti pošiljano Slovenijo je celoletno plačilo 8 gold., polletno 4 gold., za ene kvatre 2 gold.

Od pervoveljavnosti avstrijskih postav v različnih jezikih.

(P.) V prihodnje naj bodo postave za vsak avstrijski narod v njegovem lastnem jeziku pervoveljavne. Da je to pravično, slehern nepristransk, umen človek previdi. Zato so priznanje tega po vladarstvu in pota, to vresničiti, omikani Slovani sicer s serčnim veseljem, vendar ne v prevelikim rajanjem pozdravili, ravno zato namreč, ker je bilo to naj manje, kar se zamore zastran zveršenja tolikokrat izrečene narodne enakopravnosti storiti; nasproti bi zanemarjenju tega načela po pravici vesolna glasna nevolja sledila.

Vladarstvo zveršuje to načelo, in je v ta namen odbor za vstanovljenje slovanskiga postavniga slovja *) ali postavne terminologije na Dunaj poklicalo. Toraj bi se nam znalo zdeti nepotrebno čez to reč govoriti. Kar pa odložena izdavev državniga zakonika nekterem nemškem časopisom vzrok daje, čez to določbo prezvito modrijačiti; ne bodejo naslednje verstice o vsim tem morebiti vendar nepotrebne.

Od njega dni in pri vsih narodih so razsvitljeni za veliko napako imeli, če so bile postave v ptujem jeziku pisane, in vvedenje narodovega jezika v postavodajstvo je bilo povsod kot perva stopnja k umni in politiški omiki naroda pozdravljeno. Kot priliko omenim le gospodarstvo rimskega prava na Nemškem, katero je veliko manj s postavo samo po sebi, kot s ptujem jezikom, v katerem je bilo pisano, kakor vemo, veliko nesrečo čez nemško ljudstvo prineslo. Naj boljši možje Nemčije so kričali po osvobodjenju Rimljanških sužnih verig, dokler je bil njih glas vslišan.

Naj bi tedaj nemški krivi pteroki, ki sleherni terjanje Slovanov prec „Sprachenstürmerei“ (jezikoborstvo) imenujejo, ne pozabili, da se to, kar je za Nemca prav, tudi Slovanu spodobi. Skoraj ravno tako, kot so poprej Nemčijo tlačile rimske postave, so tlačile dosihpot Slovana na Českem, Moravskem, v Šlezii in na Slovenskem nemške. Prav za prav ni tukaj nobenega razločka; zakaj v obedveh primerlejih se je tako godilo, da je pervoveljavna ali autentiška beseda v jeziku pisana, ki je ljudstvu ptuj. Prestavki iz latinskiga jezika v Nemški na Nemškem, in nemškiga v slovensko pri nas niso imeli moč pervoveljavnosti, temuč treba je blo zmiraj se ozirat na izvorno besedo postave.

Da bodejo postave v jeziku ljudstva izvorne in pervoveljavne, tirja 1. že postava sama na sebi in njeni namen. Postave se morajo spolnovati, morajo državljana od tega ali unega djanja odvračevati, ali ga pa k njemu spodbadati. Zatorej gre razglasenje k bistvu postav; razglasiti pa jih zamoremo le v jeziku državljanov, za ktere imajo veljati.

Prestavek tu ne zadosti, nič manj, kot zamoreš solnce z luno nadomestiti; zakaj ne po prestavljeni ampak po izvorni besedi, presoajo in sodijo djanja državljanov, kadar je treba.

Pri nekterih postavah pride kratko in malo le na besede, tako da zamorejo tako postavo prav za prav le državljani, ki jezik izvorne

*) Slovje iz slovo, ki pomeni v drugih slovanskih narečjih besedo.

besede razumejo in govorijo, rabiti, državljani kakega drugega jezika pa kratko in malo ne. Za izgled navedem samo §§. 672 — 684 našega splošnega državljanskega zakonika. Kako bodeš ondi postavljene postavne zaumene ali zapopadke „Unterhalt“, „Möbel“, „Hausrath“, „Schmuck“, „Geschmeide“, „Putz“ itd. v zadnji volji izrazil, ki jo po slovansko piseš? Ravno to bi se dalo, še tudi morebiti ne tako očitno še v več drugih postavah skazati; pa vendar bi bile lete slovanskemu državljaniu ravno tako potrebne, in njega to pomanjkanje dostikrat drago stane.

2. Veljava slehernega naroda tirja, da ima v lastnem jeziku pisane postave. Postave v ptujem jeziku so ljudstvu sramota, znamnje njegoviga spadanja pod drugo.

Od leta 1848 je za Austrio narodna enakopravnost izrečena. Iz tega izvira neogibljivo načelo, od kterega tukaj govorimo.

3. Da to načelo vresničeno k umni in politiški omiki ljudstva veliko pripomore, je očitno. Ptuj jezik leži kot mora na dušni moči naroda. Njegov jezik se ne more v pravdoslovskih in politiških vednostih zavolj pomanjkanja opornj (Haltpunkte) enojno omikati, in kar je še hujše ta jezik ostane vedno za nekatere posamezne omikane izmed ljudstva, in ne bo nikdar veljal za neobhodne potrebe. Tudi se zaredi neko uradniško in pisarsko, od ljudstva po duhu in jeziku različno plemo, ki z ljudstvom kot v pravu ne znadenim in maloletnim ravna, in od čigar volje je ljudstvo zares pri vsakem kolikaj važnem opravilu odvisno. Kako bi se to vdalo ustavnimu državljaniu?

Iz doslej rečenega sprevidimo tudi, koliko telesno (materialno) škodo ljudstvo terpi, ki nima postav v lastnem izvornem jeziku. In kdor je nekoliko časa vradoval ali pravdosredoval na Moravskem, v Šlezii, na Českem ali Slovenskem, ta bi zamogel dosti izgledov povedati.

Vgovori, ki se jih nasprotniki imenovanege načela zoper to izustili, večidel ne veljajo nič; drugi se tičejo samo teže v spolnjenju. Tode naj se pravičnemu tirjanju ne stavijo nasproti težave v spolnjenju.

Okolšina, da so bili laški, madžarski in ilirski jezik že doslej pervoveljavni postavni jeziki, overže poglavitne vgovore nasprotnikov. Vgovor pa, da dober prestavek tudi namen dopolni, sam sebe povezne; zakaj prestavek, ki bi izvirovo moč nadomestil, ali nemogoč ali pa mogoč. Ako ni mogoč, ne moreš ljudstvu postave spodobno razglasiti, tedaj postava svojega namena ne dopolni; če je pa mogoč, zgoraj navedeni vzroki tirjajo, da se namesto prestavka pervoveljavna postava v temu jeziku poda.

Če se poslednjič nasprotniki na doslejno rabo pozivajo, je to ali zasramovanje ustave, ali pa spričuje njih popolnoma nevednost v tej reči.

(Centr. Bl.)

Austrijsko Cesarstvo.

Slovenska dežela.

Časopis „Presse“ poda sledeče pismo: Gospod vrednik! V Vašim listu štev. 229 se v dopisu od Adrije pripoveduje, de v spomladu

leta 1848 kadar se je Albinovo brodovje v luki pokazalo, je narzvestejši mesto Terst sklenilo, se pod angliško varstvo podati, in avstrijske barke z anglesko zastavo ohraniti. Kir pa to se je ne izpeljavno dokazalo, je Terst berzoposlov po versti do narodn. zbora v Frankobrod pošiljal, in za prazno varstvo proti sardinskemu brodovju černo — rudečo — zlato zastavo pokazal. Zastran te povedke, operte alj na ludomislino spačenje resnice, alj na popolno nevednost, teržaško srenjsko poročništvo katero bi samo take želje alj prošnje v imenu mesta izustiti imelo — sklenc omeniti: „de v njega sredi nikolj predlog se storil ni, prositi varstva od Britancov alj od frankobrodskiga zbora, in de, ako se je črna — rudeča — zlata zastava tukaj razprostila, se je to le po ukazu urad, kakor v praznovanje poklica nemškiga reichsverweserja zgodilo. Terst 3. kozop. 1849. Vimenu in po naročila srenjskiga odbora: Tommasini, i. d.

Zlo nas veseli viditi, de Teržaško mesto osramotenja se očisti, kteriga smo ga vlani vsi dolžili.

Verli naš domoroda, nekdajni goriški poslanc pri austr. narod. zboru gospod Jože Doljak je po sklepu Nj. Veličanstva 3. kozop. t. l. storjen prisednik (assessor) dežel-niga sodniša v Primorju.

Poglavar mesta Pola v Istrii razglasi, de bode Pola sedež družiga okrožniga velitelja za c. k. brodovje, in de ta velitelj je gosp. Miroslav Ivanosić zlahtni Küstenfeld.

Iz Istrije, konec Septembra. Sodniška vpeljavna komisija v Terstu je z razpisom 11. t. m. tudi za primorske kronovine nove deželne in kantonske sodbe, število in plačilo posameznih vradnikov in lastnosti, ktire vsaki prošnik do 15. Okt. izkazati mora (se ve de v samim italjanskim jeziku) razglasila. Zastran jezikov beremo v tem oznanilu sledeče besede: „Per i posti di servizio nei paesi in cui fossero più lingue legalmente riconosciute, i supplicanti debbono giustificare oltre la conoscenza della lingua italiana anche quella del distretto in cui intendino essere impiegati.“ —

Naj tebi draga Slovenija! goriški domorodci od ondašnih krajev povejo, kar pa istrijski okrog utiče naj vladne novine „osservatore triestino“ spričajo. Ni dolgo kar nam je ta časopis povedal, de ima istrijski okrog 226,929 prebivaveov, med je 174,829 duš slavjanskiga, in samo 55,100 italjanskiga rodu. V pregledu posamesnih kantonov po temu časopisu v Pazenskim, Novograškim, kreskim (Cherso) Belajskim, Volovskim in Losinjskim kantonu ni nobeniga Italjana, v drugih 11 kantonih pa, izuzemši Rovinskiga in Piranskiga kantona, je več Slavjanov. — Kaj je tedaj, „lingua legalmente riconosciuta“. — Zvunaj znanosti slavjanskiga jezika bi morali tedaj snubci tudi znanosti italjanskiga spričati, ako želijo v kaki kanton priti v kterim se tudi ta jezik legalment spozna. Tako jez mislim, bi bilo po pravici!

Kje je po ustavi in po dopolnovajočih postavah obljubljena jednakopravnost! — tudi nam Slavjanam po Primorji se dobra ne kaže. Pripravljeni smo, prizadetje vladarstva po pravici čislati, ako po pravici in primernosti ravna, zvesti smo bli in tudi ostanemo, in vsakimu hvalo vemo ako je zasluž. Minister

pravice nam je bil v svojim predlogu zastran vrvnave sodništva v pokneženi grofiji Goriški in Gradiškanski, v mejni grofiji Istrijski in v Teržaškem mestu z okrajno, potem ko je bil obljudenje in narodnost teh kronovin popisal, je tudi povedal, da „ker v teh deželah Slavjani in Italjani med sabo zmešani (t. j. na kraju morja) prebivajo, se niso mogle sodniške okrajne po jeziki razdeliti; samo pri sodništvih prve stopnje se je kolikor je mogoče na narodnost gledalo. — Dobili smo zdaj od že opomnjene komisije v posebnim razpisu, pregled vsih prihodnih sodnic z imenami vsih jim pridruženih občin. Ta razpis ima po redu 1. nemške*), 2. italjanske, 3. slovenske in 4. ilirske napise, imena sodniških mest in občin alj sosesk so pa v nemškem jeziku natisnjene, tako da nekterih ne Slavjan ne Taljan razumeti ne more. Pri natanjnjem pregledu tega razpisa smo se prepričali da se ni tudi pri sodbah prve stopnje na narodnost gledalo. — Istrija bo po prihodni sodniški uravnavi, kakor do zdaj pod Rovinjsko in teržaško deželno sodbo razdelena. Rovinjska deželna sodba (Corte di giustizia) je (po napisu opomneniga razpisa) „ko deželjansko — vdružbena sodba za terštvo sledečih kantonskih sodb“: Rovinj, Vodnjam (Dignano), Poreč, Kres, Kerk (Veglia), Pazen, Labin, Buzet (Pinguente), Matavun (Montona) in Bule (Buje). Zemljišni obsežik te deželne sodbe je 65⁹/₁₀ □m. s 189,813 dušami. Če te številke unim vladnih novih „osservatore triestino“ primerimo, v Rovinskem okrogu samo 33,063 Lahov, Slavjanov pa 116,720 najdemo. Po novi, z pogledom na zemljino lego, na obljudenje, na pridobitnost, in narodnost vstanovljeno uravnavo bode moglo tedaj 116,720 Slavjanov v čisto italjansko na kraju morja ležeče mesto Rovinj po pravico, po razsodbo čez svoje življenje in blagostanje hoditi. Vladarstvo bi imelo deželno sodbo, kar je le mogoče v sredo dežele, postavim v Pazen preložiti, kir bi se tudi potrebno število priseženih mož slavjanskiga rodu lahko najdo. Ravno tako je v okrogu teržaške deželne sodbe blizo 127,000 Slavjanov in 62,000 Italjanov v mestih Terst, Koper in Piran, ktiri so clo prebivavci na kraju dežele blizo Reke ležečiga Volovskiga kantona pridruženi. Sodništva morajo k večjemu pridu ljudstva, ne pa vradnikov postavljene biti, vlada mora skerbeti de slobodnemu deržavljanu veliko nepotrebnih stroškov prihrani, naglo in pristopno sodbo tudi v viksi stopnji poda, in ravnopravnost deržavljanov v vsih zadevah spolni. —

Po ministrovih besedah se je pa pri sodništvih prve stopnje na narodnost gledalo! Eto Vam sve premembe. — Zdajni Pulski (Pola) kanton bo Vodnjanskim in Belajski deloma Buzetskim, deloma Pazenskim pridružen, in clo z posebnim obzirami na jezik in narodnost nektere čisto ilirske občine Matavunskiga in Vodnjanskiga kantona italijanskim sodnicam prve stopnje v Poreču in Rovinji podveržene. Resnične potrebe in prave želje naroda in večine ljudstva morajo vodila vlade biti. — Krašovski.

Celovec 8. Oktobra 1849. Tako vender za Slovence ni vina brez pelina, ni veselja brez žalosti! Slišati je blo, da je učitelstvo (Lehrkörper) tukajšnjega gimnazija sklenilo, učiti v vsih 8 latinskih šolah slovenski jezik kot za vse slovenske učence zapovedan predmet, kteremu se nobeden Slovenec ne more in ne sme odtegniti. Ta radostna novica je bla tudi hitro vsem Slovincem po Sloveniji oznanjena. Z žalostnim srcem moram povedati, da se ova veselica še ni čisto poterdila, ja da še nevarnost proti, jo clo pogrešati. Kakor se sliši, je učitelstvo 5. dan Oktobra sklenilo, da se mora slovenski jezik v vseh

*) V Istriji svunaj kakiga uradnika alj vojska nemškiga roda še nismo nobeniga Nemca opazili.

latinskih šolah učiti kot zapovedani predmet, pa vender nobeden učenec ni zavezan se ga učiti, temuče starejšem in oskerbnikom je na volji puščeno, povedati, alj se ga imajo njih otroci in pitomci (Mündel) učiti alj ne. —

Lepa prihodnost nas Slovence čaka, če se bojo postavile tako narobe in svojevoljno razlagovale! Po §§. 19 in 20 osnove za uravnavo latinskih in realnih šol je matersčina (Muttersprache) za vse učence zapovedan predmet; kar drugi u deželi navadni jezik tiče, imajo starejši in pitomci prostovoljno razsoditi, alj se ga imajo njihovi otroci in pitomci učiti; po tem pa, če ti žilijo, postane isti jezik v vsakem obziru za učence zapovedan predmet. Ni ga mende na svetu, ki bi hotel tajiti, da je za Nemce nemški, za Slovence slovenski, za Lahe laški jezik itd. materni jezik. Ravno za tega voljo je pa tudi po ministerialnej, od svetlega cesarja poterjenej osnovi za uravnavo latinskih in realnih šol za vse nemške učence na gimnaziji nemški, za vse slovenske pa slovenski jezik kot matersčina zapovedan predmet; zastran drugega deželnega jezika pa naj starši in oskerbniki povedo. Kdor se prederzne, to iz cesarske postave izvirajučo resnico podreti, ta naj pokaže, da Drava proti bregu teče. Alj kaj? kjer prevzetnost, jednostranost in predsodba kolo vozi, tam je vse mogoče; Nemci bi radi vse druge narode vtajili, da bi se le sami po celim svetu košatili; vsem narodam bi radi nemški jezik za materni jezik oktroirali. Dobro je le to, da naše ministerstvo pravilo ravnopravnosti vsih narodov bolj in bolj spoštuje, in potrebam in željam vsih narodov ustreči si zvesto prizadeva. Lepo priložnost ima visoko ministerstvo javnega uka svoje spoštovanje vsih narodov pred celim svetom pokazati. Mesto vodja latinskih šol je ravno prazno, in, kakor se pripoveduje, so tri gospodi kenediktinarji ministerstvu priporočili: dva Nemca in jeden Slovenec. Slovenski jezik se mora na tukajšnjem gimnaziju učiti; po §. 109 goraj imenovane osnove mora vodja dobro paziti, kako se predmeti uče in šolski red obderži, je za vse napčenosti odgovoren tako, da jih sam odpravi, alj pa deželnemu šolskemu svetovavstvu oznani.

Kako bode terd Nemeč vse svoje dolžnosti spolnoval? Veselo pričakujemo Slovence za vodja tukajšnjega gimnazija; kamo z srečo in z veseljem, ako dobimo za vodja visokovrednega gospoda Karla Robida, slavnega spisatelja slovenskega, kterega je sam prelat ministerstvu priporočil, kterega vsi — Nemci in Slovenci — ljubijo in spoštujejo, s kterim bojo vsi učenci gotovo iz serca zadovoljni, in kteri je — kot jedini Slovenec med priporočenimi — tudi jedini kos, svete v §. 109 iste osnove popisane dolžnosti gimnazialnega vodja v Celovcu vsestrano spolnovati. —

Kakor piše „Südslavische Zeitung“, misli visoko ministerstvo vladne slovenske novine za štajerske slovence napraviti; njih urednik bi imel biti gosp. učitel Konjšek. Z radostnim srcem pozdravimo tudi to misel našega ministerstva, kot novi dokaz, da si ono resnično ino skerbilivo prizadeva, tudi slovenski narod za drugim enakopravni narod spoznati, njemu to podarovati, kar drugi narodi obilno imajo, in kar k svojej omiki neobhodno potrebujejo. Hvala in slava toraj vis. ministerstvu! Pa kar je koristno in potrebno za slovence na štajerskim, je koristno in potrebno tudi za slovence na Krajnskem, Koroškem, Goriškem in Primorskem: vsi, vsi že dolgo prosijo za vladne slovenske novine; in mislimo, kar se bo našim štajerskim bratam na našo serčno veselje podalo, se drugim Slovincem tudi ne bo lahko odreklo. 5 ali 6 slovenskih novin bo morala naša vlada oskerbeti; koljko stroškov! Alj bi se temu ne moglo pomagati? Lehko, prav lehko! Mi Slovenci, če ravno po nemilej osodi raztergani na male kose, smo vender le brati, — sinovi jedne majke — slavne Slavi-

je, — brati po kervi, jeziku in sercu, brati, ki vse ravno tista butara tešči, in kterim se vsim na enako vižo pripomagati more: složite nas, zjedinite nas saj u jezičnim in slovstvenim obziru! Složnost in edinstvo bo dosada omamljene Slovence okrepčila in ojačila; in na vselej zvestih in krepkih Slovenceh bo slavna Austrija si imela nezrušljivi steber na veke. Jedne vladne novine za vse Slovence bojo željem in potrebam Slovencev bolj postregle, in vladi veliko denarja prihranile! —

Svete podobe otrokam in tudi priraščenim zlo dopadejo, to vsaki vidi, kteri je pri šolskih skušnjah se koljčkej obhodil. Lepe in dostojne podobe slovenske pa zlo zlo pomanjkujejo; skoraj za terd in velik denar jih dobiti ni. Naj bi toraj kak kupec slovenske podobe si vkažal napraviti; gotovo ne bo njegova škoda. Posebno bi blo prav, koristno in keršansko, če bi se priskerbele podobe v spomin na sv. kerst, sv. birmo, sv. obhajilo, kterim bi se mogle pritisniti kake primerne besede iz svetega pisma. Nemci imajo takih dosti. Kupci! ta reč je malenkasta na videz, pa je važna; ona zamore vam donesti mnogo dvajsetje; zraven bo tudi obudila v marsikterem sercu keršanski duh, in bo sledniče še podpirala oživajučo se slovensko narodnost. Že mnogi gosp. duhovni in učitelji so po takih podobah prašovali in zdihovali. — Svečan.

Hervaska dežela.

Madžaronov iz Zagreba odpeljanih je 6: Jan. Stivalić, Adalb. Ivančić, Tom. Terstenjak, Jan. Čnbeković, Ant. Klinšić. Trije pred od Madžarov vjeti Zagrebški stražniki pravijo, da Ivančić je bil med madžarskimi stolnimi sodniki, kteri so jih sodili.

Kar se je v prvo govorilo, da gosp. bana namestnik Lentulaj je iz prijaznosti za te Madžarone, jih zapreti in izpoditi prepovedal, ni resnično, kir njemu se le pregrehe teh izdajcev pred naznanile niso, in toraj se je kaznovanju tacih, ktere je nedolžne imel, vstavil. —

„Südslav. Zeitung“ pove, da se je hervaskim poročnikom na Dunaju ponudilo voliti, da bi prihodni deželni zbor hervaski vse oskerboval, kar ustava centralni vladi posebno ne odloči, ali le to, kar vstava deželnim zboram posebno prepusti. Poročniki so — bolj ministerialni od ministrov — zadno izvolili. Bolje se derže serbski poročniki. Vlada hoče serbsko vojvodino ustanoviti silno veliko, v kteri bi bilo Madjarov, Romunov in Nemcov dovolj, da bi bili Serbam kos. Oddelik serbskih poročnikov se temu vstavlja, in želi zedinjenje z drugimi Slovani. Proti zedinjenju pa govori imenitni mož zavolj prevelike moči Hervatov, in zavolj obzira na vero.

Austrijanska dežela.

Nj. veličanstvo so vodju narodne straže v Terstu Mangiarli, in vodju teržaške deželne vojašnje, majorju Bušek za dobro deržanje in vodstvo njima podložnih trum, red železne krone tretje verste brez takse podelili.

Zbor za podporo ubogih rokodelcov je v enimu letu 1,290,205 gold. za svoj namen izdal.

Gospod minister notrajnih oprav Dr. Bach je 3. t. m. pisma na vse deželne poglavarje poslal, v kterih jim hitro vpeljanje novih politiških urad naroči. — Do noviga leta morajo nove urade povsod svoje delo pričeti.

Česka in Moravska dežela.

Pogovori zavolj českega glediša so pri koncu. Ker bližna zima za letos več ne dopusti novo česko gledišo zidati, je bilo tedaj odločeno dvakrat v tednu v gledišu deželnih stanov česke igre dajati, in scer v sredo od 6 — 9 zvečer, in v nedeljo od 4 — 5 popoldne. Tudi bo nekaj novih udov pristopilo.

Česko deželno poglavarstvo je oznanilo natanjnejše določbe nove spodnje realne šole

v Pragi. Opomina vredno je, de je nemški jezik, ki se bo vsak teden 4 ure prednašal vsakemu učencu na voljo dan se ga učiti alj pa ne, in tisti ki se ga učiti želijo, morajo od svojih staršev spričo imeti, de oni sami to želijo; (de se tako čas z nepotrebni rečmi ne zapravi in bolj potrebno v nemar ne puša).

Nemški večerni list, ki je bil za doklado k *allgemeine constit. Zeitung aus Böhmen* pridjan, je bil zavolj nekega spiska pod naslovom „*Svarcengel*“ od gen. grofa Khevenhüller prepovedan in založnik g. K. Medau za 4 tedne v vojaško ječo obsojen.

K 32. odboram, ki imajo nalogo, opravila gledé na odvezo zemljiš na deželi vpejljati, so odborniki že zvoljeni. Méd temi je česki pesnik W. J. Pícek in slavni Dr. K. Tomiček.

Dr. Gabler je zastran obdolženja Dr. Riegerja pismo vredniku časopisa *Lloyda* na Dunaj poslal, v katerimu hudobno obrekovanje Riegerja temu časopisu oestro očita, in dokaže de pogovor Riegerja s knezam Czartoryskim v Parizu puntanju se primeriti kar ne da.

Mož v Znaimu vmorjene gospe, Schierer, naznani v pismu na časopis „*Presse*“, de s svojo ranjco ženo ni v nemiru, timuč 6 let v mirnimu zakonu srečno živel, de ona mu ni bila nikdar nezvesta, in de ne kako nezvestobo oslediti, ampak od žene le kaj zvediti je od doma odšel k svojimu svaku v Gradec. Od tam se je kmalo domu vernil in pričakuje zdaj konca preiskovanja hudodela. — Deklo ranjce so vjeli. V deklini postelji so se našle kervave lise, in pravijo, de je truplo po smerti tam zhranjeno bilo. Sliši se, de nekaj sto denarja zadobiti je dekla gospo vmorila. Bila je pred že v ječi zavolj vmora otroka.

Lombardo-Beneška dežela.

Druge dežele avstrijske za velike stroške laške vojske odškodovati, se je v temu kraljestvu posebni davk s 50 percenti od vsih dohodkov vpeljal. Drugi davki ostanejo pri starim.

Poglar v Benetkih, general Gorczkowski je prepovedal prodajo vsih tiskarnih reči, ktere so ob času punta v Benedkih na svitlo prišle. —

Ogerska in Erdelska dežela.

Ludovik grof Batthyani, iz Požona doma, 40 let star, katolski, oženjen, kir je obstal in previžan bil, de je ko prejšni prvi minister ogerski take sklepe delal, izpolnoval ali izpolnovati pomagal, ki so za Ogersko dane privoljenja in postave presejali, ločitev Ogerskiga od ces. dežel, in nevarnost razdrtve ustave podpirali, po temu pa, ko je ministerstvo opustil, v puntarsko vojašinjvo vstopil, skoz oklic k vojski in skoz vstop v puntarski deželni zbor, punt podpiral in vterdoval — je bil k zgubi vsiga svojiga premoženja in k smerti po vervi obsojen. — Že so pripravljene vislice s vojsaki obdane hudodelnika čakale v sredi velike vedoželjne trume, Bathyanita pak niso mogli vun peljati, kir si je bil s majhnim ojstrim orožjem skusil vrat prerezati, in so ga toraj zdravljati mogli. Za tega voljo je kazin obešanja v vstreljenje spreobrnjena bila, in grof je bil večer 6. kozoperska očitno vsterljen. — Se ne ve še gotovo, kdo de mu je orožje dal, vbosti se; tode zapert je že neki francoski duhovin, ki je bil pri grofu v službi, in stražniki. Bathyani je bil ravno tisti, ki so ga v Ljubljanskim gradu nekaj časa zapertiga imeli. —

V Peštu nekdanji honvedski oficirji v vojaški svoji obleki s sablami po ulicah hodijo, in jih je toliko, de se je vojaški ukaz dal, jih ako se za naprej še kazali bodo, zapirati.

Peštanski tergovci prinese za več tisuč goldinarjev košutovskih bankovcov k vojaškemu poglavarstvu, kakor je zapovedano. Tam ga vprašajo, od kod de ima ta veliki znesik,

in kir pove, de tergovci iz dežele so vlastniki, veli urada: ako ti tergovci ne pridejo sami sem, se bo po nje poslalo. — Kaj storiti? Ukazano je puntarske bankovce oddajati, in oddajavcu se žuga. —

V Požonu je general grof Mensdorf pregledoval 600 vjetih madjarskih husarjev s konji vred. Polkovnik grof Palfy jih je v madjarskim govoru svaril in opominjal, zveste bit.

V Aradski terdnjavi leži 200 cerkvenih zvonov od puntarjev pobranih, ktere zdaj cerkve nazaj dobiti zamorejo.

Žlahtni Wolgemuth, general in vladar v Erdeljski deželi je postavil 8 sodniš po deželi za obsojenje puntarskih uradnikov, vojšakov itd. Cela dežela je razdeljena v 6 vojaških okrogov.

Vojskini minister grof Giulay je razglasil ukaz za vse poglavarje ogerskih vojšakov, ki se bojo v novič vverstili. Opominja vse častnike (oficirje) s posameznim vojšakam se truditi, njih misli spoznavati, jih učiti itd. posebno paziti pri volitvi pod-oficirjev, kteri se imajo veliko s vojsaki pečati; nekdanjnost naj se ne omeni, z dobroto naj se ravna, dela pak toliko naj se ljudem daje, de ne bo časa brez opravkov, v katerimu bi podpihovavei mogli dražiti. Ako bi se puntarski duh ponovljati hotel, nepokoršina ali vbežtvo bolj pogostama se kazala, naj se oestro kaznuje, in vikšim na znanje daje.

Ptuje dežele.

Nemška. V pruskim narodnim zboru Polci skušajo s vsim trudam de bi se njih želje za poljsko deželo izpolnovale. Nemški poslanci, se vé, predlogam Polcov privoliti nečejo, in zatorej je neki Polc v zboru izrekel: „Ako nas omikani narod Nemcov zapusti, bodemo se s hrustimi Slovani zedinili, pravico zadobiti.“

Se vidi, kakoršne so misli Polcov proti drugim bratovskim slovanskim rodam. Vse pred išejo, kot naravno pridruženje k svojim sorodnikom.

V Regensburgu so se snidili poslanci vsih nemških katolskih družtev k pogovoru.

Nemški časopisi razglasujejo versto pisem ogerskiga nekdanjiga poročnika pri nemški vladi v Frankobrodu, Ludovika žl. Szalay na nemške ministre i. d. in odgovore od une plati, iz kterih se vidi, de Madžari so vse skušovali s pomočjo Nemcov, Avstrii škodovati.

Bavarska vlada od badenske terja izdatbo vsih vjetih Bavarcev, in kralj hoče tudi pravico imeti, vsaciga, kteriga bi bila badenska sodba že obsodila, rešiti. —

Iz Frankobroda se piše, s kako priljudnostjo de pruski princ se vojšakam prikupiti zna. Bataljon ga pričakuje na tergu v orožju, in kadar princ pristopi, trikrat „hurah“ zaupije. Princ glasno „dobro jutro“ voši, in vojsaki glasno: „dobro jutro princ“ odgovorijo. Pri vsakimu vlaku vojšakov se ponovi to pozdravljenje. Občasih princ postane pri kakimu vojšaku, se s njemu pogovori, ali na obleki mu kaj napéniga pokaže. Ko je vso trumo obhodil, se vstavi, in vojsaki memo njega gredo; potemu zbere častnike okoli sebe jih pohvali za hrabrost, za vse dela ki so jih za kralja, za Prusijo in nemško domovino storili, in jim prigovarja, de bi tudi naprej vselej k tucimu djanju pripravljani bili. Na zadnje je vojšakam glasno: „z Bogam“ rekel in oni mu: „z Bogam Princ“ nazaj.

Izprašovanje zavolj zadnih pretepev s vojsaki še terpi. Ne ve se še, ako bodo draživni pruski in bavarski vojsaki iz mesta Frankobroda prišli. Mestna vlada je to terjala.

Dunajski puntar Fenner von Fenneberg, ki se je tudi badenskiga punta vdeležil, razglasi v bukvicah dogodivšine tega punta. Te dogodivšine kažejo neposteno ravnanje tamkejšinih puntarjev. N. pr. je Brentano, He-

ckerja iz Amerike poklicaniga od puntarske vlade, skušal vjeti, in že na Francozko v tem namenu pisal; pisma Heckarce, ktere so njega svarile na Nemško priti, so bile skrivno prideržane.

Laška. Kir je v Rimu zopet nekaj francoskih vojšakov na skrivnim vmorjeno bilo, je zapovedal francoski vojskovodja Rostolan, de v 24 urah se morajo vse orožja mestjanov oddati, in de 2. dan kozop. bodo vse hiše preiskane, in vsaki pri kterimu se bo orožje našlo, bo sodjen pri vojaški sodbi. — Vsi nekdanji poslanci pri ustavodajnim rimskimu zboru morajo papežovo državo zapustiti; dobivajo francoske pose, in francoski hlapon je pripravljen jih odpeljati.

Laški časopisi pripovedujejo, de je papeža hišni oskerbnik, pater Buttaoni, v Rim prišel. Upa se tedaj, de sv. oče sam se bo kmalo v večno mesto vernil. —

Neapolitanski minister zvonajnih oprav je dobil pismo od britanskiga poročnika Temple, v katerimu neapolitansko vlado opominja, Sicilijancam storjene obljube izpolniti, posebno ustavo leta 1812 kmalo vpeljati. Novo to vtikanje britanskiga ministra v ptuje reči se mu v angliških časopisih oestro očita.

Časopis „*Araldo*“ v Neapoli razglasi pismo generala Radeckita na vrednika tega časopisa, v katerimu neapolitansko armado (za ktero časopis izhaja) in časopis pohvali, ter mu privolji Radeckitovo življenje popisovati.

Iz Livorna je odšel stotnik na Britansko, tam izposojilo najeti 1 milijona pf. sterl. za Toskano. —

Garibaldita so iz Tunisa v Afriki sopet nazaj poslali na Sardinsko.

V Turinu se je laška banka ustanovila, in je od kralja že poterjena.

Francozka. Napoleon Bonaparte, žlahtnik predsednika, je narodnimu zboru predložil, de naj bi se preklicala prepoved za Bourbonce, de ne smejo v deželo priti, in de naj bi se puntarjem lanskiga mesca roznika odpustilo. Zbor čez predloga se še posvetoval ni; alj govori se, de ju ne bo omenil.

V nekimu Parižkimu gledišu se je igrala igra pod naslovam: *Pii IX.* ali *Roma*, ki razmere rimske države in Francozov nakazuje. Velika truma gledavcov je večer igre s silnim hrupam vse djanja Francozov in papeža grajala, djanje pak rimskih puntarjev hvalila. Ministerstvo je ponovljenje te igre prepovedalo. —

Vlada severno amerikskih držav je ravnanje s francozkim poslancam končala, ter mu pose podala. Vzrok je mende pre oestro pismo od poslanca pisano na ameriksno vlado zavolj terjanja odškodovanja za francozke državljane, kteriga zavolj poškodovanja v mejikanski vojski od Amerikancov imeti hočejo v znesku kakih 2 milionov dolarjev; to pismo je francozka vlada poterdila. Vpraša se zdaj, ako bode iz tega vojska.

Turčija. Namestu avstrijskiga in ruskiga poročnika v Carigradu opravlja pruski poročnik konzularne opravila. Vse se k vojski pripravlja; oficirji in vojsaki se na brodovju zberajo; okoli poglavitniga mesta se nabera armada 100,000 mož. Greki v Turčii prebivajoči so zlo serditi proti Turčinam, iskreno priželijo vojsko, in že govore, de bodo v Zofiiski cerkvi kmalo svojo mašo imeli. Pretep med Greki in Turčini blizo Pere je urada komaj vstavila.

Greška. Veliko laških puntarskih begunov je tukaj prijazno sprejetih. Deželne urade in prebivavci jim živeža in dela pridobiti skušajo. Barke avstrijskiga *Lloyda* se branijo begune prepeljavati.

Jonski otoki. Vodja jonskih puntarjev, Vlahos in Notaras sta se rešila; mnogo drugih je britanski lord vikši komisar obesiti, 62 pak jih je tepsti dal.

Pesni

Ivana Drag. Šamperla.

3. Moje 20. leto.

Že dvajsti je preteklo —
Dobé moje zmladtét,
Pa, leta! vam bo jeklo
Presekalo polét.
Glej smrtna kosa maha
Za starcam pa, oj straha!
Se nekokrat podmekne
In v mladenca zatekne.

Pa morebit še bote
Me leta obdržale,
Življenja mi dobrote
In grenkosti igrale,
Barusa dok se sklje
Mi gosta in zakrije
Mi celo podbradiše,
Dok starost v njo napiše.

Od mojih del' in djanji
Čez dvajstiletni čas,
K' pretekel je ko v sanji,
Je, štetelji, za vas
Obilno velka knjiga
Od krila materniga
Do lahkega hlapčica,
Do mladega možiča.

Sem knigo sam prebiral,
Še list za listom štel,
Se rad u njo oziral
Če ravno čas sem mel:
Pa ko je ostrmelo
Mi srce, ki je šbelo
Skoz: „Slabo, malovredno“
Pa redko: „Dobro, čedno.“

Bukvarsko spreglediše,
Ki rado dela križce,
Ki vso nesrago briše,
Na majhene bi križce
Te velke bukve ven'lo,
Bi neki list počrnilo,
Stojé kjer dela črne,
Grdobó da zagrne.

Minoče gledat čase,
Mi v srce globoko,
Katera nezarase,
Je rano vsekalo,
Življenje, ktero vajal *)
Da s trnjam sem obdajal,
Da sred trnate meje
Se redka roža smeje.

Zató, mladosti leta,
Ki vas presenjal sem,
V kih sleparije sveta
Poštaval sem pred vsem,
Kar glavo oblagori,
Kar srce žlahtno stori,
Na véke ste zgubljenje —
Na véke vi od méne.

Ah nebo, men' dodeli
Da v čestni mladosti
Počutki do se vneli
Za žlahtne krasnosti,
Da srce bo mi bilo
Za dušno opravilo,
Da duh se izvišuje
In praznost zaničuje.

Te lézi bom pozabil
Neumne mladosti,
Kjer duh mi je oslabil
V nemarni vraglosti.
O ne si v srcei stlela
Za žlatne, iskra! dela —
Le ti mi neugasí,
Na plamen mi prirasi!

Da stran Slovincov pridno
Brat mesto zadobi,
Kih za umetnost vidno
Število se množí, —
Da ljubav za Slovine
Mu nikdar nezagine,
Da rad moči ponudi
Za njih se dobro trudi!

Pisal 17. Svibnja 1835.

Nova slovenska kniga.

Naravoslovje ali Fizika, po domače zložil

K. Robida učitel.

Natoroznanstvo sploh je v naših časih tak visoko stopno doseglo, de tudi prosti človek povsod tega imenitne dokazbe zagleda. Če le iz izbe greš zaslišiš zvižganje in vihranje hlapona, železniga vozniaka sedajne kupčije, doma marsiktero orodje rabiš, ki ga je v zmanjšanje potroškov razsvitljen naravoslovec nasvetval, kemija ti pri vsih opraviilih svoje nove najdbe ponudi, vse stvari okrog tebe, vsaka kapljica tvoje kervi, so po svojih obstojnih delih razkrojene, človeškemu duhu ni dovolj sedajno stvaritev spoznati, on globočine zemlje preise, in po postavah tega orjaškiga zidanja tuhta, on prešine širjavé nebes, nezadovoljen zemlje tlak spoznati, nove svete znajde, in njih pota prerokuje. Pa cena teh vednost ne obstoji samo v temu, de nam toliko koristi prineso, one tudi naš duh razvedro, stare vraže preganjajo, ljudstva in narode med sabo sprijaznijo, in vsacega k premišljevanju in umni rabi svojih dušnih in telesnih moči obudijo. Natoroznanstvo ni več kako blago, ktriga bi le nekteri zvoljeni skopama hranili, ono je lastnina celiga človeštva, in tudi med prostimi ljudmi veliko veliko prijatlov in podpornikov šteje. Posebno pretečenih 30 letih, je pri vsih vmikanih narodih veliko knjig na svitlo prišlo, v kterih vsak radovedčen, brez de bi posebnih predgredočih znanstev potreboval, postave nature prav po domače razložene najde. Angličani, Francozi in Nemci imajo knige zlata vredne, po kterih si je marsikter rokodelc bogastvo in slavo prikupil. Pa tudi mi Slovenci nismo v tej reči zadej ostali. Neprecenljive zasluge g. Vertovca vsak pozna, on je nam pokazal de naš jezik ni tako boren, de bi se ne smel približati veličastnemu posloppju natoroznanstva, de bi tam Slovenskimu narodu čudeže nature tolmačil. — Zdaj je pa g. Robida Slovence s fiziko v slovenskim jeziku obdaroval, in prav z veseljem smo to lepo knjižico prebrali. Celo delo razpade v tri poglavja, v prvemu se govori od vavglivih tel, v drugimu od nevavglivih tel, v tretimu so postave vesoljniga sveta razjasnjene. Narpotrebniši vednosti od lastnost tel so tukej o kratkim sostavljene, in z v kamen tiskanimi podobami razjasnene.

Kar se terminologie tiče, je za res silno teško gladkim ušesam vsih Slovincov vstreči. Vunder gospod Robida je tudi v tem radovoljil, in če bi se tudi tu in tam kakšni izraz bolj okrajšan dati zamogel, je vunder od začetka boljši reč bolj na tanko zaznamvati, kar je le mogoče, če bolj sostavljene besede rabimo. Zraven tega g. pisatelj tudi krivo vero ki se v eni ali drugi reči med Slovinci najde opomni, in gotovo bo ta knjižica med ljudstvo veliko koristi donesla. Mi le vošimo de bi te bukvice naši Slovinci pred pridno prebirali, dobro bi bilo tudi če bi v vikših šolah se ta terminologija za podlago vzela, le tako bo mogoče to reč dognati, če se tudi naša mladost te reči z vso gorečojsto poprime.

Za poskušno podamo našim bravcam, verštee v kterih g. R. od bliska govori.

§. 132. Podnebna elektrika. Ako blisk zapazujemo, lahko vidimo, de je naši elektriki popolnoma podoben. Na enkrat se vžge, navadno proti zemlji zakači, ino narajši tiste tela vdari, ktere so elektriki narljubši, kakor: visoke drevesa, rudne rante, mokre skale, vodo i. t. d. Kar smo per elektriki skusili, tudi per blisku v mogočnejšim djanji vidimo, namreč: blisk vgreje in raztopi rude, prebode les in skalo, zasmodi pohišstvo. Vpraša se dalje, kje de je blisk doma? in kako se zbudi?

Domovina bliska je podnebje. Tega nas je zagotovil moder Franklin, ki je popirnatiga posoja na konopneni vervici v podnebje spustil. Od konca ni nobene elektrike zapazil; kadar je pa vervica na dežu mokra postala, so začele švigati električne iskre iz nje. Neki Romaz je pozneje vervico obvil z rudnim dratam, in je jo derzal za svilno nitko. Kmaló so začele več čevljev dolge iskre iz drata v zemljo skakati. Leta skušnja učí, de je nevarno se bližati rudnim repu visokiga posoja. Lehko bi blisk iz repa vdaril, in človeka poškoval.

Kako se elektrika v podnebji zbudi, je težej razložiti. Vemo sicer, de per soparenji, gorenji, preobernenji soparja v kapelino postane elektrika, ktera se v podnebji nabira. Iz tega nam je jasno, zakaj posoj

kaže elektriko v zraku; zakaj imajo oblaki elektriko; zakaj je rosa, megla električna. Kadar tedaj kak oblak kladno elektriko nese, razkroji elektriko alj v bližnim oblaku, alj na zemlji. Vsak del razkrojene elektrike želi se zjediniti z perjazno elektriko, torej njeni zoporni del sili v oblak, ki ima kladno elektriko; njeni kladni del sili v zemljo alj drugo telo, ki ima zoporno elektriko. Tako se zgodi, de blisk iz oblaka alj v drugi oblak, alj na zemljo vdari. Bliski tedaj tako dolgo švigajo, dokler elektrike oblakov in zemlje niso v ravnovagi. Kadar pa različnost elektrike oblake in zemlje ni tako velika, ne da bliska, ampak elektrika počasi teče v ravnovago. Torej vidimo véasi oistre konce križev na zvonikih, alj na bliskovodih v svitlobi.

Grom spremlja blisk, in postane v zraku, kteriga na nagli poti spodriva. Tako zbujen grom napravi odglas v oblakih, torej nekekrat dolgo terpi. Kadar nam je blisk blizo, koj za njim slišimo grom; poznej ko slišimo grom za bliskam, dalje od nas je blisk, in manjši je nevarnost.

Tudi burjavo, to je ponočna svitloba na polnočnim nebu, štejejo modri k blisku. Gotovo je, de burjava, kakor elektrika, magnetično iglo maje. Iz nemirnosti igle sodijo naravoslovci na burjavo, ako je ravno ne vidijo.

§. 133. Bliskovod je alj dratena verv, alj sinja iz kake rude, navadno iz kotline. Bliskovod seže od veršine do tal reči, ktero ima zavarovati, namreč zvonika, cerkve, pohišstva. Verh bliskovoda je večidel na koncu pozlačen kol iz železa alj kotline, in spodni konec bliskovoda se razkroji v korenine, ktere daleč od zidovja v vodo alj močirno perst pod zemljo sežejo. Ker blisk v nar viši tela rad vdari, je treba bliskovoda verh strehe po kolu povzdigniti; de pa blisk poti ne zgrési, mora biti bliskovod dovolj močan, in z nobeno rečo ne združen, ktera bi blisk bolj gladko peljala, kakor vod. Torej mora biti ranta alj verv pale debela; sinja riso debela, in kake dva palca široka. Podpore bliskovoda so alj lesene, alj rjavoželezne, ktere blisk manj mikajo, kakor kotlina. Ako je bliskovod iz kosov vstavljen, morajo biti kosi na tenko zjedinjeni, sicer bi blisk preskočil, lahko vžgal, alj vod popolnoma zapustil. Spodni konec mora biti po koreninah alj v vodo, alj v močirno zemljo speljan, de se blisk počasi zgubi, in ne preskakuje. Vender v odstopa bliska peljati ni varno, ker se v takih krajeh goreči gazi nabirajo, ktere bi blisk lahko vnel. Blisk, ki vdari v tako napravljen vod, teče brez škode v zemljo. Misliti se pa ne sme, de bliskovod daljno elektriko nase vleče, in nevarnost množí; ampak on le blisku, ki hoče kjerkoli v zemljo tresiti, po sebi nar gladkejši pot kaže. Na velikim pohištvu je več kakor eniga bliskovoda potreba, ker blisk, ki je kakih 100 čevljev od bliskovoda, se malo zanj peča.

Kadar zeleno drevje elektriko dobro pelja, varovajo bližne drevesa hiše pred strelo; vender morajo biti drevesa viši kot hiša, in toliko proč od hiše, de blisk ne preskoči iz njih na hišo, ino de ne padejo, ako jih strela razkroji, na hišo.

(Konec sledi.)

Pravdoslovske besede.

Zadnjič sim bil pozabil se lete besede povedati: „Osebuje“ (Ausgeding). Oče izroči vse svoje premoženje sinu, samo eno njivico si priderži za čas svojiga življenja. Ta njivica je očetov osebuje. — „Osebuje“ premoženje (Privateigenthum). — „Osebuje“ in „osebujno“ obedve besedi ste izpeljane iz „oseba“ (Person), in ta iz „o“ in „sebi“.

V več krajih se sliši tudi: „Zakaj se spušaš v tajbo? zakaj si se spustil v tajbo? (Warum verlegst du dich aufs Leugnen? warum hast du dich ins Leugnen eingelassen?).

„Ogled“ ali „opelj“ (Augenschein). „Opelj“ iz „opeljem — ati“ (herumführen).

„Návod“ (Commission) je na Notrajnském sploh v rabi. — a. —

Z m e s.

Vladar Williamsburga Sir William Gooch, v pogovoru s prijatlam gre po ulicah, in prijazno nazaj pozdravi pozdravljajočiga suzniga. — „Se morete ponižati,“ vpraša prijatelj „de suzniga pozdravite?“ — „Zakaj ne,“ odgovori Gooch, „se vsaj ne morem od suzniga v perljudnosti pustiti prekositi!“

(Gratz. Cour.)

*) vodil, peljal.